

ДО ПИТАННЯ ПЕРСПЕКТИВ І ПРОБЛЕМ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ**А. В. САЛЬНІКОВА**, кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач**Н. А. МАКАРЕНКО**, доктор сільськогосподарських наук, професор*Національний університет біоресурсів та природокористування України**E-mail: n-mak@ukr.net*<https://doi.org/10.31548/dopovidi2021.06.004>

***Анотація.** Органічне виробництво сільськогосподарської продукції створює умови для збереження навколишнього природного середовища та забезпечення якості продуктів харчування. З метою ефективного впровадження та розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні актуальним є дослідження підходів до сертифікації в Україні та світі. Завданням цієї роботи було встановлення перспектив та проблем органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Для проведення досліджень було використано загальнонаукові методи, зокрема, узагальнення, систематизація, аналіз та синтез наукової літератури та нормативних документів.*

Було показано, що в Україні до переваг ведення органічного виробництва відносяться високий рівень родючості ґрунтів і сприятливі кліматичні умови. Проблемами, які перешкоджають розвитку органічного виробництва, є строкатість території за рівнем забруднення компонентів довкілля, відсутність державної системи сертифікації та кваліфікованих спеціалістів для її проведення. Порівняння підходів до сертифікації сільськогосподарських підприємств в Україні та інших розвинутих державах показало відповідність національних підходів європейським та американським стандартам. Проте відсутність державного сертифікаційного органу унеможлиблює державний контроль за операторами органічного ринку та функціонування державної сертифікації цілому. З метою гарантування якості органічної продукції у процедурі сертифікації потрібно враховувати рівень родючості й забруднення ґрунтів сільськогосподарських угідь, а також наявність джерел забруднення навколишнього природного середовища території розміщення оператора органічного виробництва.

Для організації органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні відкритими залишаються питання критеріїв оцінювання відповідності операторів органічного виробництва нормативним вимогам документації тощо.

***Ключові слова.** Органічне виробництво, сільськогосподарська продукція рослинництва, сертифікація, оператор органічного виробництва*

Актуальність. Упродовж спільноти щодо збереження останніх десятиліть спостерігається навколишнього природного значне посилення уваги світової середовища та забезпечення якості

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

продуктів харчування [1, с. 73]. Відомо, що досягти цього можна різними шляхами, одним із яких є перехід до органічного сільського господарства.

Органічне виробництво почало розвиватися у 40-х роках минулого століття, як відповідь на зростаючий тиск конвекційного (промислового) виробництва сільськогосподарської продукції, яке передбачало широке застосування мінеральних добрив, синтетичних пестицидів, регуляторів росту тощо.

Нині найвпливовішою організацією, що опікується питаннями органічного виробництва є Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements), яка розробляє стратегії та програми його розвитку. За визначенням IFOAM, органічне сільське господарство – це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем та людей. Ця система виробництва враховує екологічні процеси у довкіллі, зберігає біологічне різноманіття і природні цикли, характерні для місцевих умов. Органічне сільське господарство поєднує традиції, інновації і науку, задля поліпшення стану довкілля й розвитку справедливих взаємин і гідної якості життя для всіх елементів системи [2, с. 6].

Розвиток органічного виробництва у світі нараховує майже

100 років і за цей період стало безсумнівним, що за правильної організації воно може забезпечити екологічні, соціальні та комерційні переваги [1, с. 74; 3, с. 26 – 30]. Органічне виробництво стало складовою частиною біоекономіки й циркулярної економіки, які є пріоритетними напрямками економічного розвитку Європейського союзу [4,5], США [6], Великої Британії, Південній Кореї, Японії та інших країн світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багатьма науковими роботами показано, що органічне виробництво забезпечує збалансоване природокористування, зокрема, раціональне використання земельних ресурсів, а також зберігає стійкість агроєкосистеми [1, 74 с.; 3, с. 23; 7, с. 264].

Згідно з нормативними документами Європейського союзу, США та ін. країн [4, 5, 6, 8] та наукових досліджень [9, с. 2], органічне виробництво є важливим напрямом розвитку агровиробництва продукції рослинництва і тваринництва, що дає можливість знизити антропогенний тиск на довкілля.

Німецька організація FiBL (Дослідний інститут органічного сільського господарства) зазначає, що станом на 2019 р. органічні сільськогосподарські виробництва є в 187 країнах світу, що займають 72,3 млн га (1,4 % світових

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

сільськогосподарських угідь). Найбільші площі органічних господарств лежать у Океанія (35,9 млн. га), Австралія (35,69 млн. га), Європа (16,5 млн. га), Латинська Америка (8,3 млн. га) [10].

Згідно зі статистичними даними Європейського союзу країни Європи нарощують темпи розвитку органічних господарств, зокрема, в 1993 р. їх площа складала лише 0,65 % від загальної площі сільськогосподарських угідь у 2019 році вона зросла до 8,5 % (13,8 млн га). Країни із найбільшою часткою органічних сільськогосподарських угідь – Австрія (25,3 %), Естонія (22,3 %) та Швеція (20,4 %). Найбільші площі лежать в Іспанії (2,4 млн. га), Франції (2,3 млн. га) та Італії (1,9 млн. га) Концентрація попиту на органічні продукти спостерігається у Північній Америці та Європі (близько 90 %) [11].

Міжнародна організація Ecovia Intelligence (раніше відома як Organic Monitor) стверджує, що з початку 1990-их років до 2018 року ринок органічного виробництва у світі зріс до 100 млрд доларів. У зв'язку зі зростанням попиту в населення на органічні продукти через пандемію Covid-19 до 2023 року можуть зрости до 150 млрд доларів [12].

За даними Ecovia Intelligence за 2000-2019 рр. продаж органічних продуктів у Європі збільшився з 8 млрд. євро до 42 млрд. євро, але

органічні продукти все ще становлять менше 4 % продажів продуктів харчування[13].

У рамках стратегії ЄС «Від ферми до виделки» площа органічних сільськогосподарських угідь до 2030 року має становити 25 % від загальної площі всіх сільськогосподарських територій [14]. Щоб досягти позначки у 25 % виробництва органічних сільськогосподарських продуктів харчування Європейський союз забезпечує значну фінансову підтримку у рамках Спільної сільськогосподарської політики, розширення досліджень органічного землеробства та фондів просування [13]. На сьогодні в Європі відсутні обов'язкові стандарти та вказівки на відповідні методи щодо переробки органічних продуктів харчування.

Мета дослідження. Метою дослідження було встановлення переваг та недоліків організації органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Проведення аналізу сучасного стану органічного сільськогосподарського виробництва в Україні за статистичними даними. Дослідження процедури сертифікації органічного сільськогосподарського виробництва у світі та Україні для визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень й удосконалення діяльності законодавчих органів влади у питаннях органічного виробництва.

Матеріали і методи дослідження. Для визначення перспектив та проблем органічного виробництва сільськогосподарської продукції було використано загальнонаукові методи (узагальнення, систематизації, аналіз та синтез) під час опрацювання наукової літератури та нормативних документів. За допомогою аналізу нормативних документів визначено процедуру проведення сертифікації органічних сільських господарств у США, Європейському союзі та Україні.

Сучасний стан органічного сільськогосподарського виробництва в Україні оцінювався за статистичними даними Наукового інституту Органічного сільського господарства (FiBL) та Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM).

Результати дослідження та їх обговорення. Україна, у свою чергу, почала робити перші кроки у напрямі органічного виробництва наприкінці 90-х років минулого століття. Саме в цей час вона почала вирощувати органічне зерно і відкрила експортні лінії з його транспортування до інших країн, переважно Європи [15, с. 162; 16, с. 163; 17, с. 166]. Україна й нині залишається лідером з виробництва й експорту органічних зернових культур. Експортними конкурентними перевагами національної аграрної продукції є

менші витрати на виробництво та логістичне супроводження [18].

Проте, в Україні лише у 2014 році набув чинності перший Закон України «Про виробництво і обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» чітко окреслював основні засади виробництва та обігу органічної продукції, процедури нагляду й контролю за такою діяльністю, раціональне використання природних ресурсів і охорону навколишнього природного середовища, гарантував споживачам якість і безпечність продуктів та сировини, маркованих, як органічні [19]. 10 липня 2018 року він був скасований новим Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [20], який містить розгорнуті положення вимог до органічного виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема, загальні вимоги до різних видів органічного виробництва, правила сертифікації та вимоги до органів сертифікації, права та обов'язки суб'єктів ринку, відповідальність за порушення законодавства у цій сфері, державне регулювання та міжнародне співробітництво.

Звичайно, чинний Закон більш чітко описує основні положення та вимоги органічного виробництва, проте в ньому зник розділ про встановлення придатності земель для

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

виробництва органічної продукції та сировини. У Законі України від 2014 р. «Про виробництво і обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» обов'язковою умовою було ведення органічного виробництва лише у спеціально визначених зонах, які мали відповідати низці вимог, зокрема, відсутності забруднення сільськогосподарських територій – місць розміщення органічних господарств. В умовах наявності забруднення сільськогосподарських земель України внаслідок антропогенної діяльності та Чорнобильської катастрофи ця вимога є надзвичайно важливою, оскільки є основою гарантування споживачам якості та безпечності органічної продукції.

Україна і далі нарощує потужності органічного виробництва

– з'являється все більша кількість операторів у цьому секторі агровиробництва. Станом на 2019 р. частка органічного виробництва продукції рослинництва в Україні становить 1,4 % (5 місце у світі за швидкістю зростання кількості земель органічного сільськогосподарства), що складає 467,9 тис га із загальної площі сільськогосподарських угідь у 32, 7 млн га, а також 470 операторів органічного виробництва. Динаміка зміни площі органічних агровиробництв в Україні свідчить про загальну тенденцію збільшення їх кількості, але в окремі періоди спостерігається зменшення через економічну, політичну ситуацію в країні та зміну законодавства у цій сфері (рис. 1) [10, 21 – 24].

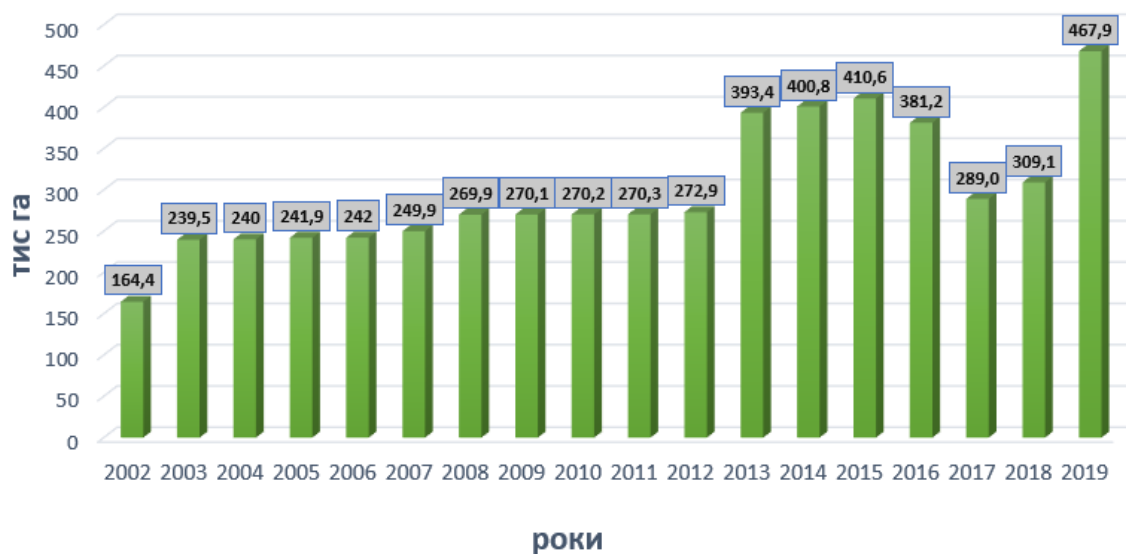

Рис. 1. Динаміка змін площі органічних сільськогосподарських підприємств в Україні (2002 -2019 рр.) [10, 21 - 24]

За статистичними даними Наукового інституту Органічного

сільського господарства (FiBL) та IFOAM у 2019 році Україна входить

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

до ТОП-20 країн світу за площею сільськогосподарських земель під органічним виробництвом (понад 400 тис. га), експорт української органічної продукції в Європейський союз досягнув позначки 168 млн євро (10,4 % всієї імпортованої органічної продукції). Агровиробництво органічної продукції в Україні зернових культур здійснюється на площі 107537 га, олійних – 64595 га, бобових – 4964 га, фруктів – 10943 га (перехідні господарства 1039 га), винограду – 56 га та овочів - 1877 га [10, с. 93, 106, 118, 128, 144].

Зовнішній ринок в останні роки перетнув межу у 70 млн дол. США [25], внутрішній ринок – 20 млн. євро [26]. В Україні попит на органічну продукцію зростає, здебільшого, у містах-мільйонниках: Києві, Харкові, Одесі, Дніпрі, Львові.

Проаналізувавши літературу можна виділити переваги України, які можуть допомогти їй зайняти одне із провідних місць поміж світових виробників органічної продукції (табл. 1).

1. Переваги України для розвитку органічного сільськогосподарського виробництва

№ з/п	Перевага	Пояснення
1.	Фізико-географічне розташування	Україна розташована у Центрально-Східній частині Європи і її територія повністю лежить у її межах, що забезпечує сприятливі умови для експорту органічної продукції у різні країни Європи
2.	Ґрунтово-кліматичні умови, що можуть забезпечити отримання високоякісної органічної продукції	За результатами агрохімічної паспортизації середньозважений вміст гумусу в ґрунтах України становить 3,15 %. Площа ґрунтів із високим та дуже високим вмістом гумусу 23 % від обстеженої, з середнім і підвищеним вмістом гумусу – 61 %, з низьким і дуже низьким лише 16 % [27, с. 16]. Україна розташована субтропічному та помірному кліматичних поясах, що забезпечує досить великий безморозний період та достатню кількість опадів. Більша частина території України за ґрунтово-кліматичними умовами є придатною для органічного виробництва [28, с.6]
3.	Традиційна спрямованість, як аграрної держави	Нині в Україні найвищий в Європі рівень зайнятості населення у секторі аграрного виробництва – 23 % працюючих. Аграрне виробництво посідає важливе місце у ринковій економіці держави, частка ВВП складає біля 10 % [29]
4.	Ціна на вироблену в Україні органічну продукцію	Низька вартість, оскільки ціна української продукції нижча за мінімальну ціну органічної продукції європейських країн [30, 31, 32].
5.	Збереження ґрунтових ресурсів	В органічному виробництві сільськогосподарських культур використовують методи, що оптимізують біологічну активність ґрунтів, забезпечують збалансоване постачання поживних речовин рослинам, у тому числі використання живих мікроорганізмів, ґрунтозахисних технологій вирощування рослин, використання добрив, меліорантів, матеріалів мікробіологічного, рослинного чи тваринного походження [33].

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

Поряд із перевагами є значна кількість проблем, що впливають на розвиток органічного виробництва в Україні (табл. 2).

2. Проблеми в Україні, що перешкоджають розвитку органічного сільськогосподарського виробництва

№ з/п	Проблема	Пояснення
1.	Відсутність практичного застосування інновацій та сучасних технологій агровиробництва	В більшості випадків використовують застарілі технології вирощування, транспортування, обробки та переробки, сільськогосподарських культур.
2.	Відсутність інформації та популяризації органічного виробництва	Низький рівень поінформованості та обізнаності сільськогосподарських виробників та споживачів про переваги органічного виробництва сільськогосподарської продукції [30, 31, 32]
3.	Відсутність державного органу сертифікації органічної продукції	Проблема у законодавстві призводить до фактичної відсутності державного контролю за сертифікаційними процесами в Україні. Сертифікація сільськогосподарських виробників проходить приватними сертифікаційними компаніями за європейськими стандартами та/або за нормативами IFOAM [30, 31, 32, 34].
4.	Відкриття ринку землі	Існує ціла низка проблем із продажем/купівлею землі, які впливають на наміри сільськогосподарських виробників переходити на органічне виробництво.
5.	Відсутність державної підтримки виробників органічної продукції	Особливо необхідна підтримка у перехідний період від традиційного до органічного агровиробництва. Можливе використання державою економічних механізмів стимулювання органічних виробників до виробництва нішевих культур для внутрішнього та зовнішнього ринків [30, 31, 32, 34].
6.	Недосконалість торгівельної мережі	Регуляція державою ціноутворення на органічну сільськогосподарську продукцію, зокрема, для внутрішнього та зовнішнього ринків [30, 35, 36].

У Постановах Європейського союзу немає чіткої схеми проведення органічної сертифікації, проте вказуються правила органічного агровиробництва [37, глава 5 стаття 36-38], що відповідають вимогам Постанови ЄС № 834/2007 [38, розділ 3 статті 8-22], а також Кодексу Аліментаріус [39]. Для врегулювання цієї ситуації у більшості країн

Європейського союзу є додаткові державні стандарти органічного виробництва та функціонує державний сертифікаційний орган, який регулює сертифікацію, реєстрацію сертифікатних установ та інспекторів, їх перевірка тощо.

Процедура сертифікації у ЄС включає в себе 2 основних етапи:

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

1) інспекція (перевірка й гарантія того, що виробництво і переробка продукції здійснюється згідно стандартів європейського союзу і державних стандартів країни-учасника ЄС);

2) сертифікація (підтвердження, що процеси виробництва продукції відповідають вимогам стандартів) [40, с. 9].

Схема сертифікації органічного виробництва за Національною органічною програмою USDA (США) [41] включає такі етапи:

1) Подання пакету документів у сертифікаційний орган (заявки, плану роботи органічного виробництва)

2) Перевірка пакету документів поданих до сертифікаційного органу

3) Стадія інспекції господарства – перевірка органом сертифікації господарства та його відповідність вимогам Національної органічної програми (NOP)

4) Сертифікація господарства (аналіз документів із інспекції сертифікаційного органу та винесення рішення щодо сертифікації господарства).

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 1032 «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970»

[42] згідно з якою затверджені такі етапи проведення сертифікації:

1) Подача заяви до органу сертифікації

2) Складання договору з органом сертифікації (зазначення строків проведення першої перевірки, щорічної перевірки та планової перевірки)

3) Проведення першої інспекції за результатами якої встановлюється термін перехідного періоду (подача заяви до сертифікаційного органу вважається початком перехідного періоду)

4) Звіт про планові і позапланові інспекції у господарство

5) Рішення сертифікаційного органу про видачу або відмову у видачі сертифікату (не пізніше 60 днів із початку перевірки із вказанням причини відмови)

6) Включення господарства до Державного реєстру операторів органічного виробництва.

Порівняння підходів до сертифікації сільськогосподарського підприємства в Україні показує, що вони відповідають європейським та американським стандартам. Проте відсутність державного сертифікаційного органу, який здійснює сертифікацію органічних виробників та акредитацію приватних органів сертифікації, унеможливорює державний контроль за операторами органічного ринку та функціонування державної сертифікації в цілому.

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

Чинна система сертифікації в Україні не охоплює питання забруднення ґрунтів або інших компонентів НПС, що може впливати на якість і безпечність органічної продукції. В Україні підприємства різних секторів економіки використовують застарілі технології, що може бути причиною забруднення ґрунтів сільськогосподарських угідь, і відповідно, впливати на якість органічної продукції. Нині у Законах України та постановах КМУ відсутні вимоги до:

- території розміщення органічного сільськогосподарського підприємства;

- вмісту в ґрунті шкідливих речовин (включаючи вміст важких металів, радіонуклідів та залишків пестицидів);

- вмісту в ґрунті поживних речовин, які можуть забезпечити отримання якісної сільськогосподарської продукції та підтверджувати діяльність господарства спрямовану на підтримання родючості ґрунтів.

З огляду на зазначене, доцільно запровадити критерії оцінювання відповідності ґрунтів вимогам органічного виробництва. Такий підхід може бути гарантією безпечності і якості органічної продукції, а також збереження і відтворення природних ресурсів.

Висновки і перспективи.
Частка органічного виробництва

продукції рослинництва в Україні на 2019 р. становить 1,4 %, а за темпами зростання площ під органічним виробництвом Україна займає 5 місце у світі. Це свідчить про значний інтерес сільськогосподарських виробників до цього способу господарювання.

Україна має вагомі переваги ведення органічного виробництва, до яких можна віднести високий рівень родючості ґрунтів і сприятливі кліматичні умови. Водночас в Україні існують проблеми, які перешкоджають розвитку органічного виробництва. Зокрема, строкатість території за рівнем забруднення компонентів довкілля, а також відсутність держаної системи сертифікації (в т.ч. кваліфікованих спеціалістів для її проведення).

Для гарантування якості органічної продукції доцільно у процедурі сертифікації враховувати рівень родючості і забруднення ґрунтів сільськогосподарських угідь, а також наявність джерел забруднення навколишнього природного середовища території розміщення оператора органічного виробництва.

Під час організації органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні відкритими залишаються питання критеріїв оцінювання відповідності нормативним вимогам, документації, яку повинен вести оператор органічного виробництва, тощо.

Список використаних джерел

1. Makadia, J. J., Patel K. S. Prospects, status and marketing of organic products in India-A Review. *Agricultural Reviews*, 2015. Vol. 36, Issue 1, P. 73–76. DOI:10.5958/0976-0741.2015.00009.4
2. The IFOAM Norms for Organic Production and Processing URL: <https://www.ifoam.bio/our-work/how/standards-certification/organic-guarantee-system/ifoam-norms> (дата звернення: 17.10.2021)
3. Rigby D., CaĂceres D. Organic farming and the sustainability of agricultural systems. *Agricultural Systems* 2001. Vol. 68. P. 21–40. DOI:10.1016/S0308-521X(00)00060-3
4. Strategy for "Innovating for sustainable growth: a bioeconomy for Europe". URL: https://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/201202_innovating_sustainable_growth_en.pdf (дата звернення: 17.10.2021)
5. European Green Deal. URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2> (дата звернення: 17.10.2021)
6. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. 2020. Safeguarding the Bioeconomy. Washington, DC: The National Academies Press. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK556424/> (дата звернення: 17.10.2021)
7. Ki Song Lee, Young Chan Choe, Sung Hee Park / Measuring the environmental effects of organic farming: A meta-analysis of structural variables in empirical research. *Journal of Environmental Management*. 2015. Vol. 162. P. 263–274.
8. Directive 2009/128/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for Community action to achieve the sustainable use of pesticides. URL: <https://eurlex.europa.eu/eli/dir/2009/128/oj> (дата звернення: 17.10.2021)
9. Binta A. Barbier B. Economic and Environmental Performances of Organic Farming System Compared to Conventional Farming System: A case study of the Horticulture sector in the Niayes region of Senegal. *Procedia Environmental Sciences*, 2015. Vol. 2, Issue 4. P. 1–10. DOI:10.4172/2376-0354.1000152
10. Willer H., Schlatter B., Trávníček J. The world of organic Agricultural statistics and Emerging trends 2021. URL: <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2021/presentations.html> (дата звернення: 17.10.2021)
11. Eurostat Statistic Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Organic_farming_statistics (дата звернення: 17.10.2021)
12. Organic Foods Getting Coronavirus Boost. URL: <https://www.ecovaint.com/organic-foods-getting-coronavirus-boost/> (дата звернення: 17.10.2021)
13. EU Organic Action Plan Needs Demand Stimulus. URL: <https://www.ecovaint.com/eu-organic-action-plan-needs-demand-stimulus/?hilite=%2725%25%27%2C%27Europe%27> (дата звернення: 17.10.2021)
14. A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system COM/2020/381. URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0381> (дата звернення: 17.10.2021)
15. Томашевська, О. А., Мірзоева Т. В. Виробництво органічних продуктів в Україні. *Агросвіт*, 2012. № 21. С. 2–5.
16. Милованов Є. Принципи здоров'я як вагомий фактор впливу на розвиток органічного сільського господарства України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету* № 1, 2019 р. – С. 160 – 176.
17. Беруцька С.Я., Козичева Т.О. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку органічної продукції. *Економічний вісник Донбасу* № 2(60), 2020. С. 165–172.
18. Грановська В. Г. Перспективи розвитку ринку органічної продукції в Україні. *Економіка АПК*, 2017. № 4. С. 31–40.

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

19. Закон України Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18#Text> (дата звернення: 17.10.2021)

20. Закон України Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (дата звернення: 17.10.2021)

21. FiBL – Organic Market Development in Ukraine / ukraine.fibl.org : Розвиток органічного ринку – Україна та світ. Інформаційний бюлетень. – березень 2018 р. URL: https://ukraine.fibl.org/fileadmin/documents/ukraine/publications_presentations/Information_Note_2018.pdf (дата звернення: 17.10.2021)

22. Willer H., Lernoud J. The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends 2016. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1698-organic-world-2016.pdf> (дата звернення: 17.10.2021).

23. Willer H., Lernoud J. The world of organic Agricultural statistics and Emerging trends 2018. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1076-organic-world-2018-low.pdf> (дата звернення: 17.10.2021)

24. Willer H. The world of organic Agricultural statistics and Emerging trends, 2020. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf> (дата звернення: 17.10.2021)

25. Зелена книга. Ринок виробництва та обігу органічної продукції. Офіс ефективного регулювання URL: http://www.eu4business.eu/files/medias/regulation.gov_ua_green_book_brdo_organic_products.pdf (дата звернення: 15.10.2021)

26. Євростат. Сільське господарство, лісництво та рибальство URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agriculture> (дата звернення: 15.10.2021)

27. Періодична доповідь Про стан ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення України (за результатами матеріалів X туру (2011–2015 рр.) агрохімічного обстеження земель URL: http://www.iogu.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C2020_208-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80-%E2%84%96%E2%84%96-wecompress.com_.pdf (дата звернення: 15.10.2021)

28. Фатєєв, А. І., Смірнова К. Б., Семенов Д. О. та ін. Оцінка придатності ґрунтів України для органічного землеробства за вмістом мікроелементів. Вісник аграрної науки, 2014. № 4. С. 5–9.

29. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm (дата звернення: 10.11.2021)

30. Сучкова В. М. Методичні підходи до обґрунтування ціни пропозиції на органічну продукцію. Економіка АПК, 2009. № 5. С. 110–115.

31. Казанджі А.В. Стратегічні вектори розвитку ринку органічної продукції України. Інтелект XXI № 1, 2018. С. 72–76.

32. Гонта Д.С., Прощаликіна А.М. Особливості розвитку ринку органічної продукції в Україні. Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Серія «Економічні науки», 2019. № 3. С. 115-124.

33. Шикула, М. К. Концепція біологічного землеробства на чорноземних ґрунтах. Вісник ХНАУ, 2004. № 1. С. 237.

34. Хаєцька О.П. Перспективи розвитку ринку органічної продукції в Україні та світі. Економіка. фінанси. менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2019. № 6. С. 38–48.

35. Bazaluk O., Yatsenko O., Zakharchuk O. et al Dynamic Development of the Global Organic Food Market and Opportunities for Ukraine. Sustainability 2020,

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

12(17), 6963;
<https://doi.org/10.3390/su12176963>

36. Новікова Н.Л. Напрями державного регулювання та оцінка економічних інтересів в аграрній сфері. Інвестиції: практика та досвід, 2015. №5. С. 42–44.

37. Regulation (EC) No 889/2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products with regard to organic production, labelling and control URL: EUR-Lex - 32008R0889 - EN - EUR-Lex (europa.eu) (дата звернення: 08.11.2021)

38. Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products. URL: Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organ... - EUR-Lex (europa.eu) (дата звернення: 08.11.2021)

39. GL 32–1999 Guidelines for the production, processing, labelling and marketing of organically produced foods URL: https://www.fao.org/waicent/faoinfo/food-safety-quality/cd_hygiene/cnt/cnt_en/sec_3/docs_3.6/Organic%20CX_G_032e.pdf (дата звернення: 08.11.2021)

40. Zorn A., Lippert C., Dabbert S. Economic concepts of organic certification. UNIKASSEL, 2009. Deliverable. P. 51.

41. National organic program (NOP) URL: <https://www.ams.usda.gov/about-ams/programs-offices/national-organic-program> (дата звернення: 10.11.2021)

42. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 1032 «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.10.2021)

References

1. Makadia, Patel (2015) Prospects, status and marketing of organic products in India-A Review. *Agricultural Reviews*. 36 (1), 73-76. doi: 10.5958/0976-0741.2015.00009.4

2. The IFOAM Norms for Organic Production and Processing. Available at: <https://www.ifoam.bio/our-work/how/standards-certification/organic-guarantee-system/ifoam-norms>

3. Rigby, CaĂceres (2001) Organic farming and the sustainability of agricultural systems. *Agricultural Systems* 68. 21-40. doi:10.1016/S0308-521X(00)00060-3

4. Strategy for "Innovating for sustainable growth: a bioeconomy for Europe". Available at: https://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/201202_innovating_sustainable_growth_en.pdf

5. European Green Deal. Available at: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>

6. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. 2020. Safeguarding the Bioeconomy. Washington, DC: The National Academies Press. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK556424/>

7. Lee, Choe, Park (2015) Measuring the environmental effects of organic farming: A meta-analysis of structural variables in empirical research. *Journal of Environmental Management*, 162. 263-274.

8. Directive 2009/128/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for Community action to achieve the sustainable use of pesticides. Available at: <https://eurlex.europa.eu/eli/dir/2009/128/oj>

9. Amadou, Barbier (2015) Economic and Environmental Performances of Organic Farming System Compared to Conventional Farming System: A case study of the Horticulture sector in the Niayes region of Senegal. *Procedia Environmental Sciences*, 2(4). 1 – 10. doi: 10.4172/2376-0354.1000152

10. Willer, Schlatter, Trávniček (2021) The world of organic Agricultural statistics and Emerging trends 2021. Available at: <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2021/presentations.html>

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

11. Eurostat Statistic Explained. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Organic_farming_statistics
12. Organic Foods Getting Coronavirus Boost. Available at: <https://www.ecoviaint.com/organic-foods-getting-coronavirus-boost/>
13. EU Organic Action Plan Needs Demand Stimulus. Available at: <https://www.ecoviaint.com/eu-organic-action-plan-needs-demand-stimulus/?hilite=%2725%25%27%2C%27Europe%27>
14. A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system COM/2020/381. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0381>
15. Tomashevskaya, Mirzoieva (2012) Vyrobnystvo orhanichnykh produktiv v Ukraini. Ahrosvit. № 21. 2-5.
16. Mylovanov (2019) Pryntsypy zdorov'ia yak vahomyi faktor vplyvu na rozvytok orhanichnoho silskoho hospodarstva Ukrainy. Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu № 1. 160 – 176.
17. Berutska, Kozycheva (2020) Suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku rynku orhanichnoi produktsii. Ekonomichnyi visnyk Donbasu № 2(60). 165 – 172.
18. Hranovska (2017) Perspektyvy rozvytku rynku orhanichnoi produktsii v Ukraini. Ekonomika APK. № 4. 31-40.
19. Zakon Ukrainy Pro vyrobnystvo ta obih orhanichnoi silskohospodarskoi produktsii ta syrovyny. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18#Text>
20. Zakon Ukrainy Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do orhanichnoho vyrobnystva, obihu ta markuvannia orhanichnoi produktsii. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
21. FiBL – Organic Market Development in Ukraine / ukraine.fibl.org : Rozvytok orhanichnoho rynku – Ukraina ta svit // Informatsiinyi biuletyn. – berezen 2018 r. Available at: https://ukraine.fibl.org/fileadmin/documents/ukraine/publications_presentations/Information_Note_2018.pdf
22. Willer, Lernoud (2016) The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends 2016 Available at: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1698-organic-world-2016.pdf>
23. Willer, Lernoud (2018) The world of organic Agricultural statistics and Emerging trends 2018 Available at: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1076-organic-world-2018-low.pdf>
24. Willer, Trávníček, Meier (2020) The world of organic Agricultural statistics and Emerging trends 2020 Available at: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf>
25. Zelena knyha. Rynok vyrobnystva ta obihu orhanichnoi produktsii / Ofis efektyvnoho rehuliuвання. Available at: http://www.eu4business.eu/files/medias/regulation.gov_ua_green_book_brdo_organic_products.pdf
26. Yevrostat. Silske hospodarstvo, lisnystvo ta rybalstvo. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agriculture>
27. Periodychna dopovid Pro stan hruntiv na zemliakh silskohospodarskoho pryznachennia Ukrainy (za rezultatamy materialiv Khturu (2011–2015 rr.) ahrokhimichnoho obstezhennia zemel. Available at: http://www.iogu.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C2020_208-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80-%E2%84%96%E2%84%96-wecompress.com_.pdf
28. Fatieiev, Smirnova, Semenov (2014) Otsinka prydatnosti gruntiv Ukrainy dlia orhanichnoho zemlerobstva za vmistom

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

mikroelementiv. Visnyk ahrarnoi nauky. № 4. 5-9.

29. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm

30. Suchkova (2009) Metodichni pidkhody do obgruntuvannia tsiny propozyitsii na orhanichnu produktsiiu. Ekonomika APK. № 5. 110-115.

31. Kazandzhi (2018) Stratehichni vektory rozvytku rynku orhanichnoi produktsii Ukrainy. Intelekt KhKhI № 1. 72-76.

32. Honta, Proshchalykina (2019) Osoblyvosti rozvytku rynku orhanichnoi produktsii v Ukraini. Visnyk ChNU im. B. Khmelnytskoho. Seriya «Ekonomichni nauky». № 3. 115-124.

33. Shykula (2004) Kontseptsiiia biolohichnoho zemlerobstva na chornozemnykh gruntakh. Visnyk KhNAU. № 1. 237.

34. Khaietska (2019) Perspektyvy rozvytku rynku orhanichnoi produktsii v Ukraini ta sviti Ekonomika finansy menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. № 6. 38 – 48. Bazaluk O. Dynamic Development of the Global Organic Food Market and Opportunities for Ukraine // O. Bazalyk, O. Yatsenko, O. Zakharchuk et al // Sustainability 2020, 12(17), 6963; <https://doi.org/10.3390/su12176963>

35. Novikova (2015) Napriamy derzhavnoho rehuliuвання ta otsinka ekonomichnykh interesiv v ahrarnii sferi. Investytsii: praktyka ta dosvid. №15. 42-44.

36. Regulation (EC) No 889/2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products with regard to organic production, labelling and control Available at: EUR-Lex - 32008R0889 - EN - EUR-Lex (europa.eu)

37. Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products. Available at: Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organ... - EUR-Lex (europa.eu)

38. GL 32–1999 Guidelines for the production, processing, labelling and marketing of organically produced foods Available at: https://www.fao.org/waicent/faoinfo/food-safety-quality/cd_hygiene/cnt/cnt_en/sec_/docs_3.6/Organic%20CXG_032e.pdf

39. Zorn, Lippert, Dabbert (2009) Economic concepts of organic certification UNIKASSE. pp. 51.

40. National organic program (NOP). Available at: <https://www.ams.usda.gov/about-ams/programs-offices/national-organic-program>

41. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 zhovtnia 2020 r. № 1032 «Pro zatverdzhennia Poriadku sertyfikatsii orhanichnoho vyrobnytstva ta/abo obihu orhanichnoi produktsii ta vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 zhovtnia 2019 r. № 970». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text>

К ВОПРОСУ ПЕРСПЕКТИВ И ПРОБЛЕМ ОРГАНИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В УКРАИНЕ

А. В. Сальникова, Н. А. Макаренко

Аннотация. Органическое производство сельскохозяйственной продукции создает условия для сохранения окружающей среды и качества продуктов питания. С целью эффективного внедрения и развития рынка органической сельскохозяйственной продукции в Украине актуально сравнение подходов к сертификации в Украине и мире. Задачей этой работы было установление перспектив и проблем органического производства сельскохозяйственной продукции в Украине. Для проведения исследований использовались общенаучные

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

методы, в частности обобщение, систематизация, анализ и синтез научной литературы и нормативных документов.

К преимуществам ведения органического производства относятся высокий уровень плодородия почв и благоприятные климатические условия. Проблемами, препятствующими развитию органического производства, является пестрота территории по уровню загрязнения компонентов окружающей среды, отсутствие государственной системы сертификации и квалифицированных специалистов для ее проведения. При сравнении подходов к сертификации сельскохозяйственного предприятия в Украине мы установили соответствие европейским и американским стандартам. Однако отсутствие государственного сертификационного органа делает невозможным государственный контроль за операторами органического рынка и функционирование государственной сертификации в целом. С целью гарантирования качества органической продукции в процедуре сертификации следует учитывать уровень плодородия и загрязнения почв сельскохозяйственных угодий, а также наличие источников загрязнения окружающей среды территории размещения оператора органического производства.

Для организации органического производства сельскохозяйственной продукции в Украине открытыми остаются вопросы критериев оценки соответствия нормативным требованиям, документации и т. д.

Ключевые слова. Органическое производство, сельскохозяйственная продукция растениеводства, сертификация, оператор органического производства

TO THE ISSUE OF PROSPECTS AND PROBLEMS OF ORGANIC PRODUCTION OF AGRICULTURAL PRODUCTS IN UKRAINE

A. V. Salnikova, N. A. Makarenko

Abstract. Organic agricultural production creates conditions for preserving the environment and ensuring food quality. To effectively implement and develop the market of organic agricultural products in Ukraine, it is important to study approaches to certification in Ukraine and the world. The task of this work was to establish the prospects and problems of organic production in Ukraine. General scientific methods were used for research generalization, systematization, analysis and synthesis of scientific literature and normative documents.

It was shown that in Ukraine the advantages of organic production include a high level of soil fertility and favorable climatic conditions. Problems that hinder the development of organic production are the diversity of the territory in terms of pollution of environmental components, the lack of a state certification system and qualified specialists for its implementation. A comparison of approaches to the certification of agricultural enterprises in Ukraine and other developed countries showed the compliance of national approaches with European and American standards. However, the absence of a state certification body makes it impossible for state control over organic market operators and the functioning of state certification.

Сальнікова А. В., Макаренко Н. А.

To guarantee the quality of organic products in the certification procedure must consider the level of fertility and soil contamination of agricultural lands, as well as the availability of sources of environmental pollution in the location of the operator of organic production.

For the organization of organic production of agricultural products in Ukraine, the issues of criteria for assessing the compliance of organic production operators with regulatory requirements of documentation, etc.

Key words. *Organizational production, industrial production, certification, operator of organic production*